ДЕТЕТО

ОРХИДЕЯ или ГЛУХАРЧЕ

Как да помогнем на свръхчувствителните деца да разгърнат пълния си потенциал

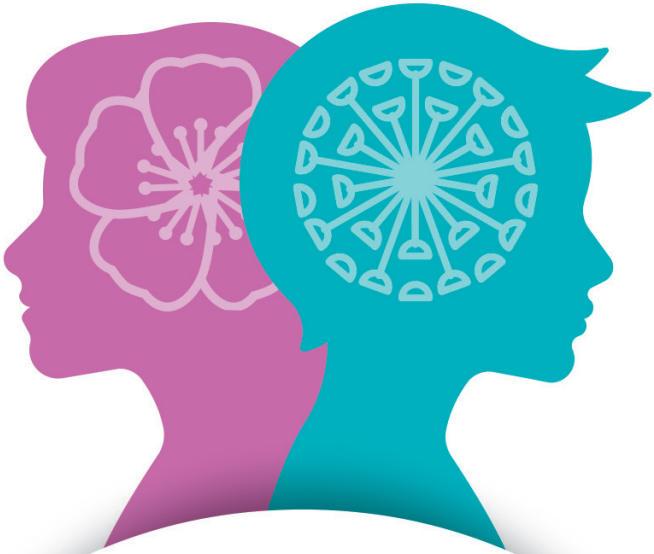

проф. д-р Томас Бойс

СОФТПРЕС

Съдържание

Встъпителна бележка от Робърт Коул vii
Предговор от Т. Бери Брейзълтън ix
Въведение xi

1. Повест за две деца 1
2. Шумът и музиката 19
3. Лимонов сок, противопожарна аларма и едно неочаквано откритие 48
4. Оркестрация за глухарчета и орхидеи 70
5. Откъде идват орхидеите (и глухарчетата)? 96
6. Всяко дете расте в различно семейство 129
7. Добротата и жестокостта на децата 149
8. Оран и сеитба в градините на детството 182
9. Люлката на живота за орхидеите и глухарчетата 203
10. Греховете на бащите, неведомите пътища 235

Заключение 259
Coda 283
Благодарности 285
Речник 289
Бележки 291
Индекс 307

1

Повест за две деца[2]

Колко е чудно,
че цвете
до цвете расте
и двете равни по прелест –
като огледала
на едно съвършенство
не бихме могли никога
да им се нагледаме,
тишината ги държи
все там.

Уилям Карлос Уилямс, *Пурпурната циклама*

Това е история за спасението: за децата, които – подобно на орхидеи и глухарчета – са коренно различни в чувствителността си към заобикалящия ги свят; история, появила се в резултат на двайсет и пет години лабораторни и полеви проучвания, в която авторът е вложил огромна част

[2] Препратка към „Повест за два града“ от Чарлз Дикенс. – б. пр.

от научния и личния си опит. Той е един от учените, на чийто труд е базирана тази история, но и едно от децата, за които тя е била болезнено истинска много преди въобще да става за разказване.

Всичко започва с две рижави дечица, родени в семейство от средната класа в Калифорния през 50-те години на XX век. С малко повече от две години разлика във възрастта, те расли почти като близнаци, имали почти едно и също детство. Родителите им ги гледали с цялата любов, надежда и завишени очаквания, характерни за поколението, преживяло Втората световна война. Самите деца били най-добри приятели в игрите, неразличими по характер и чувствителност, доколкото е възможно за брат и сестра. Но дошъл момент на коренна промяна и хаос в живота на семейството и двете деца поели в различни посоки – едното към постижения в образованието, големи приятелства, дълъг и щастлив брак и живот с почти неприлично добър късмет; другото – по наклонената плоскост на все по-задълбочаващо се психично разстройство и самота, прераснали в психоза и клинична депресия.

Малката ми сестра Мери беше очаровател но момиченце с лунички по лицето, което някой ден щеше да се превърне в шеметно красива млада жена. Изглеждаше и се държеше като ангел – когато се усмихнеше, очароваше всички с трапчинките и свенливата си резервираност, с острата мисъл зад бистрите си сини очи. В тийнейджърските си години смени името си от Бети на Мери, в нещо като опит да натисне бутона за рестартиране на изплъзващото се между пръстите ѝ детство и да започне отначало с друго име. Но потъването ѝ в живот, обсебен от страдание и безпомощност, засенчи множеството ѝ скрити, но изключително ценни таланти. Сестра ми имаше поглед на творец и способност интуитивно да вижда и да създава красиви и въздействащи предмети и пространства. В някой друг живот може би щеше да стане известен дизайнер или декоратор. Дори и днес много от скъпоценните ѝ картини, столове, джунджурийки и декорации красят домовете на братята, дъщеря ѝ и племенниците ѝ.

Но несъмнено най-ценното и вероятно най-скрито качество на Мери бе изключителната ѝ интелигентност, която ставаше все по-явна, докато тя растеше и учеше, и накрая бе възнаградена с бакалавърска степен от Станфорд и магистърска от Харвард. За преподавателите си Мери беше не просто прилежен и способен студент, а даровит млад учен с изключителна проницателност и блестящ ум. Малката ми сестра със сигурност бе най-интелигентният, креативен и умен член на нашето семейство, а големият ѝ брат бе само сянка на нейната удивителна визия и усет за света. Истински интроверт и срамежлива по характер и природа, в късното си детство тя бе овладяла изкуството да печели вниманието и обичта на другите деца и да създава близки и пълноценни приятелства. Много от тези деца останаха нейни приятели и като възрастни въпреки тежките проблеми със здравето, които последваха.

И така, момиченцето с червена къдрава коса, което родителите ми донесоха вкъщи в третата година на моя живот, стана първият ми и най-добър приятел, неизменният и винаги готов спътник в игрите, с когото се забавлявахме с часове и си измисляхме фантастични истории. Рядко се изморявахме един от друг. Впускахме се в безкрайни въображаеми приключения и драматизации и взаимно подхранвахме фантазиите и копнежа си за вълшебство в собствената си измислена вселена. Възхищавах се на нейната изобретателност, когато по време на един незабравим „следобеден сън“ успя да набута в носа си съдържанието на малка кутия стафиди. Това смело начинание завърши с разходка до лекарския кабинет, където с помощта на лъскава дълга пинцета, която незнайно как успя да влезе толкова дълбоко в тригодишното носле, че направо изчезна, тържествено бе извадено огромно количество сополи със стафиди. Редовно и шумно се възмущавах от склонността да ѝ прилошава по време на дълги пътувания с колата, при които не пропускаше да повърне на седалката помежду ни, веднъж и върху самия мен, а друг път – най-непростимо, върху безценната ми „индианска палатка“ (на-

речена така, защото понятия като „типи“ още не ми бяха известни). Притеснявах се за безопасността ѝ и веднъж дори се втурнах да я спасявам от удавяне – както си плуваше с пояс в морето, изведнъж заприлича на обърната шамандура с дупе и крака във въздуха и изплю фонтан солена вода, когато я извадих. Двамата с нея бяхме брат и сестра, но и приятели, равноправни партньори в една грандиозна и безгранична игра, която следваше само правилата на лудото ни въображение. Макар тогава да не можех да го кажа – наистина я обичах. Обичах я както само едно петгодишно дете може да обича сестра си. Тя също ме обичаше.

Когато почти десет години след сестра ми на бял свят се появи малкият ни брат, споделяхме радостта от това да сме големият брат и голямата сестра. Редом с родителите си неотменно боготворяхме този внезапно и неочаквано нахлул в живота ни дребосък с коса с цвят на морков. На една архивна коледна картичка от 1957 година, когато брат ни Джим е на месец и нещо, така добре е запечатано това физическо повсеместно умиление, обзело семейството ни, че впоследствие я нарекохме „Поклонението на влъхвите“. Появата на малкото ни братче за нас беше споделено щастие, в което макар и понякога да се конкурирахме, станахме още по-близки. С навлизането в пубертета телата и съзнанията ни започнаха да се променят, но връзката ни си оставаше все така силна – имахме си наша история на семейно щастие и любов, гледахме по един и същ начин на света, споделяхме сходни схващания за целта и смисъла на живота.

И тогава земята под краката ни се разклати. Преместихме се 800 км на север в района на Санфранциския залив, където баща ни щеше да следва докторантура в Станфорд, явно като вече „по-възрастен“ студент. В месеците преди да вземе решение да заминем, той бе изпаднал в дълбока депресия и преживя, както му казваха по онова време, „нервен срив“ – беше се залепил за дивана в хола и с дни не мърдаше оттам. Не можеше да работи, потъваше в тревожни емоционални състояния, избухваше в сълзи и се страхуваше за бъдещето

си. Въпреки това се преместихме на север, където от познатите ни социални, материални, педагогически и географски условия нямаше и следа. Новият квартал, в който играехме, ни беше потискащо непознат и чужд. Училищата, които посещавахме, бяха пълни с огромни тълпи деца, чиито имена не знаехме. Собственото ни семейство се мяташе като загубена малка лодка сред бурните вълни на този нов свят.

Ние с Мери постъпихме в нови училища, а в рамките на година-две след това вече се бяхме сблъскали с още по-чуждата и враждебна територия на средното образование. Заета с неотложните грижи за невръстното ни братче, майка ни правеше всичко по силите си, за да смекчи удара, който понесохме, когато детският ни свят се обърна с главата надолу. Но нейният собствен стълб за опора – баща ни, се бе потопил в лудия водовъртеж на докторантското следване, лекциите и задълженията си. Бракът на родителите ни, който от години страдаше от разногласия и спорове за семейния бюджет, отглеждането на децата, различните интереси и очаквания, заплашително се сблъска с по-материални и по-сериозни предизвикателства. Двама от обичаните ни баби и дядовци и двама чичовци починаха. Преместихме се за втори път – в нов дом, по-близо до базата на университета Станфорд, а баща ни, който защити докторантура, започна нова и още по-обсебваща работа.

Нито едно от тези случили се едно след друго събития в живота на едно младо семейство в навечерието на 60-те години на XX век не беше толкова страшно или непреодолимо. Всъщност много семейства редовно минават през сътресения и стресови ситуации със значително по-висок магнитуд и по-заплашителен размер, а някои дори преживяват неописуеми трудности, след които оцеляват само най-големите късметлии. Но съвкупността от всичките тези макар и относително тривиални фактори се оказа изключително травмираща за сестра ми. След като се преместихме за втори път и Мери тръгна в местното средно училище, тя се разболя. С месеци болестта ѝ оставаше притеснително неидентифицирана. Често вдига-

ше температура, цялото ѝ тяло се покриваше с обрив, който ту се появяваше, ту изчезваше, лимфните възли и далакът ѝ се подуваха и в началото лекарите предположиха, че е левкемия или лимфом. Последваха серия хоспитализации и болезнени инвазивни изследвания. Но когато ставите започнаха да я болят и да се подуват, в крайна сметка ѝ поставиха диагнозата болест на Стил – необичайно тежка проява на ювенилен ревматоиден артрит. Родителите ни спряха Мери от училище и тя прекара цяла година на легло, за да си почива. Лекуваха я с аспирин, стероиди и топли и студени нагревки, които да успокоят болката в ставите. Аз, като големия брат, объркан и неспокоен, гледах как животът на сестра ми се върти около спалнята в дъното на коридора. Макар артритът периодично да се връщаше в различни периоди, към края на годината тя се бе възстановила достатъчно, за да се върне към нормалния си живот.

За съжаление, нормалният живот не се върна при нея. Именно вследствие на хроничното ревматично заболяване Мери започна да проявява симптоми на психично отклонение. Спря да се храни, отслабна, отдалечи се от приятелите си и в края на краищата ѝ поставиха диагноза анорексия невроза – широко разпространено след младите момичета хранително разстройство. Влизаше в болница след болница за лечение и възстановяване на хранителните навици, ходеше на лагери, които според лекарите трябваше да имат терапевтичен ефект, но продължаваше да потъва във водовъртежа от депресия, безсъние и изолация от всякакви социални контакти, държеше се странно и се затваряше в себе си. Към края на гимназиалния етап над главата ѝ висяха съмнения за най-страшната диагноза, която един родител може да чуе – шизофрения. Вероятно само вестта за смъртта на дете е поужасяваща.

Въпреки всичко с присъщата си интелигентност тя успя да продължи напред към обещаващото си, макар и несигурно следване в Станфорд, където въпреки постоянните

проблеми с психичното си здраве надминаваше околните по изключително зрелищни начини. Равносметката от четирите ѝ години в колежа очертаваше пред нея възходящ път на академичен успех. Съзнанието ѝ обаче бе поело по стръмната плоскост на терзания и безпокойство. След като се дипломира, тя отиде да учи право в Сан Франциско, но скоро бе приета в магистърската програма по теология в богословския факултет на Харвардския университет. Надяваше се, че там ще научи повече за персоналните религиозни преживявания и допирните им точки с психичните заболявания. Нейните собствени невротични симптоми обаче – основно чуване на враждебни гласове и периоди на кататония, в които не можеше да се движи или да говори, – още повече влошиха състоянието ѝ. Няколко пъти влезе в местната психиатрична клиника, впусна се в редица безразборни сексуални авантюри и в края на краищата забременя. Кулминацията на бременността ѝ бе трудно и дълго раждане, а дъщеря ѝ – мила, вече 39-годишна жена със специални нужди – бе родена с асфикция и гърчов синдром. Въпреки явните предизвикателства в отглеждането на инвалидизирано дете и борбата със собствените си проблеми Мери беше грижовна и отговорна майка, която отглеждаше дъщеря си с любов и внимание. Психичното ѝ разстройство обаче продължаваше да сее разруха и отчаяние в живота ѝ, превърнал се в странна смесица от разпокъсани парчета, които се държаха заедно, макар и хлабаво, благодарение на упоритостта на семейството ѝ и нейния категоричен отказ да се предаде.

Болестите и нещастията неслучайно при някои са повече

Защо някои деца постоянно трябва да се борят, а други постигат успех с минимални усилия? Защо животът на едни хора е пълен с неволи, а на други – със задоволство и щастие? Защо някои хора се разболяват и умират млади, докато връстници-